

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.175
Карпатського національного
університету імені Василя
Стефаника
доктору філологічних наук,
професору, завідувачу кафедри
англійської філології Бистрову
Якову Володимировичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата філологічних наук, доцента кафедри англійської філології
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Гонтаренко Наталії Миколаївни на дисертацію Шкорути Ірини Ігорівни на тему
«Психотерапевтичний дискурс в англійській прозі Ірвіна Ялома:
лінгвокогнітивний вимір»
подану на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 035 Філологія з галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Актуальність дисертаційної роботи. Обрана тема дослідження є актуальною з огляду на відсутність ґрунтовного комплексного лінгвістичного аналізу творчості видатного психотерапевта і письменника Ірвіна Ялома. Дослідження набуває особливої ваги, оскільки суттєво доповнює сучасне розуміння психотерапевтичного дискурсу крізь призму антропоцентричної парадигми, що посідає провідне місце в сучасних лінгвістичних студіях. Запропонований у роботі підхід уможливує виявлення лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу крізь призму ментальних моделей об'єктивації авторського досвіду психотерапії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у рамках держбюджетної науково-дослідної теми кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника “Когнітивно-комунікативний та мультимодальний виміри англійського дискурсу” (номер державної реєстрації 0123U100259).

Наукова новизна роботи та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна роботи не викликає сумнівів та зумовлена поставленими завданнями та результатами їх розв'язання. Зокрема, у дисертації вперше:

- ✓ запропоновано когнітивно-нараторологічну модель концепту PSYCHOTHERAPY, актуалізованого у дискурсі Ірвіна Ялома, і обґрунтовано комплексну методику його аналізу, яка базується на поєднанні методологічного апарату теорії фреймів, теорії концептуальної інтеграції, теорії наративних просторів і теорії концептуальної метафори;

- ✓ змодельовано мережу концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів, структурованих наративними фрейм-сценаріями психотерапії;
- ✓ досліджено метафоричну репрезентацію концепту PSYCHOTHERAPY у термінах онтологічних і структурних концептуальних метафор;
- ✓ описано метафоричні сценарії психотерапії, об'єктивовані у досліджуваному психотерапевтичному дискурсі.

Теоретичне значення результатів дисертації визначається її внеском у сучасну когнітивну лінгвістику і когнітивну наратологію. Висновки дисертації дозволяють сприяють подальшій розробці понять наративної перспективи, наративного ментального простору, наратора і нарататора з позицій теорії ментальних просторів і теорії концептуальної інтеграції. Запропонована у роботі комбінована когнітивно-наратологічна методика аналізу подієвого концепту PSYCHOTHERAPY становить внесок у лінгвоконцептологію, зокрема поглиблює інструментарій аналізу концептів, об'єктивованих у наративних дискурсах.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дослідження, узагальнення та висновки здійсненої розвідки можуть бути застосовані у викладанні спецкурсів когнітивної лінгвістики (зокрема, “Когнітивно-наратологічні дослідження концептів”, “Теорія концептуальної інтеграції”, “Концептуальні метафори і метафоричні сценарії”) і когнітивної наратології (“Наратор і наративна перспектива”, “Теорія наративних ментальних просторів і реконструкція точки зору наратора”).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Завдяки ґрунтовному опрацюванню багатоаспектної джерельної бази, системному аналізу теоретичного та науково-методичного матеріалу дисертантці вдалося досягти високого ступеня обґрунтованості й достовірності результатів дослідження. Висновки докладно відображають етапи та результати виконання поставлених завдань, спрямованих на досягнення мети наукового дослідження, що забезпечувалося комплексним застосуванням як загальних, так і лінгвістичних наукових методів. *Методи аналізу й синтезу, індуктивний й дедуктивний методи, метод систематизації та опису* використовувалися для опрацювання теоретичних міждисциплінарних праць з метою з'ясування ознак психотерапевтичного дискурсу; для виокремлення специфічних диференційних ознак психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома; для узагальнення і систематизації теоретичних засад когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології та випрацювання інтегрованого підходу дослідження психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома. *Методи концептуального аналізу та когнітивного моделювання* було застосовано для випрацювання когнітивно-наратологічної моделі концепту PSYCHOTHERAPY. *Приєм концептуального блендингу та методика моделювання наративних ментальних просторів* дозволили здійснити конструювання мережі концептуальної інтеграції наративних просторів. *Процедуру кількісних підрахунків* використано з метою визначити співвідношення наративних перспектив у психотерапевтичному дискурсі, а також для встановлення ступеня представлення слотів обох наративних фрейм-сценаріїв психотерапії. *Методику аналізу когнітивних механізмів поетичного переосмислення базових концептуальних метафор*

застосовано у дослідженні онтологічних і структурних метафор об'єктивації індивідуальної (екзистенційної) та групової психотерапії.

Характеристика основних положень роботи. У першому розділі «Теоретичні основи дослідження англomовного психотерапевтичного дискурсу у лінгвокогнітивному вимірі» здійснено аналіз теоретичних засад дослідження та висвітлено методику та методологію аналізу. Зокрема, докладно розглянуто психотерапевтичний дискурс як міждисциплінарний феномен, визначено його основні ознаки та проаналізовано наукові підходи до його інтерпретації. Окрему увагу приділено специфіці психотерапевтичного дискурсу в контексті екзистенційної психотерапії Ірвіна Ялома. Дисертанткою обґрунтовано теоретико-методологічні засади лінгвокогнітивного дослідження та визначено ключові аналітичні інструменти, використані в роботі. Завершує розділ опис лінгвокогнітивного підходу до аналізу психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома та характеристика основних етапів проведеного дослідження.

У другому розділі «Наративні фрейм-сценарії психотерапії в англomовній прозі Ірвіна Ялома» дисертантка аргументовано розкриває структурні та когнітивно-дискурсивні особливості наративних фрейм-сценаріїв психотерапії залежно від типу наратора — психотерапевта та пацієнта. Досліджено механізми концептуальної інтеграції наративних просторів, які розглядаються як когнітивна основа об'єктивації психотерапії у дискурсі письменника.

У третьому розділі «Метафорична репрезентація психотерапії у прозі Ірвіна Ялома» досліджено когнітивні механізми формування авторських концептуальних метафор, за допомогою яких у прозі Ірвіна Ялома об'єктивується досвід психотерапії. Проаналізовано онтологічні концептуальні метафори об'єктивації психотерапії та схарактеризовано структурно-подієву метافору як основу її концептуалізації. Цінним практичним доробком дисертантки вважаємо виявлення метафоричних сценаріїв, визначення їхнього діапазону для цільового домену (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY, а також аналіз девіацій метафоричних сценаріїв у досліджуваному дискурсі.

Загальні висновки дисертації корелюють зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів.

Високої оцінки заслуговують сім додатків до дисертації, які містять цінні ілюстративні та аналітичні матеріали, що суттєво доповнюють основні результати дослідження. У додатках представлено моделі наративних фрейм-сценаріїв психотерапії з наратором-психотерапевтом і наратором-пацієнтом, а також когнітивно-наратологічну модель концепту PSYCHOTHERAPY, репрезентовану у вигляді схеми концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів. Окрему цінність становлять матеріали кількісного аналізу, що відображають співвідношення контекстуальних фрагментів, у яких об'єктивуються слоти відповідних наративних фрейм-сценаріїв, а також статистичні параметри конфігурації наративних перспектив психотерапевта і пацієнта у прозі Ірвіна Ялома.

Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані авторкою. Основні теоретико-практичні положення та результати дисертаційної розвідки Ірини Ігорівни висвітлено у дев'яти публікаціях, з яких: п'ять статей у затверджених наукових фахових виданнях України, чотири публікації у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних

конференцій. На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було одержано в результаті проведеного дослідження, повною мірою представлено у друкованих наукових працях.

Результати дослідження пройшли належну апробацію: його основні положення виносилися на обговорення на двох міжнародних, двох всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також на науково-методичних семінарах.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикацій та фальсифікації. Авторка використовує покликання на власні наукові публікації, дослідження інших науковців, словники, нормативні документи та інші джерела. Порушення академічної доброчесності у дисертації відсутні.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. Потребує уточнення класифікація та ієрархія дискурсивних ознак. У вступі та теоретичній частині інституційний, професійний і науковий дискурси подані як рівноправні, тоді як у деяких розділах вони позиціонуються як підвиди професійного дискурсу. Психотерапевтичний дискурс описується або як комплекс ознак художнього, наукового й професійного інституційного дискурсу, або моделюється поєднанням інституційного, професійного, наукового, комунікативного та наративного дискурсів.
2. Відзначаючи практичну цінність всебічного дослідження авторки, зазначимо, що важливим аспектом роботи є опис метафоричних сценаріїв, котрі об'єктивують концепт PSYCHOTHERAPY, а також девіації типових метафоричних сценаріїв, втілені у дискурсі Ірвіна Ялома. Однак, у підрозділі 3.2.1 необхідно уточнити обґрунтованість виокремлення деяких метафоричних сценаріїв як автономних категорій. Зокрема, сценарії PSYCHOTHERAPY IS HOUSECLEANING та PSYCHOTHERAPY IS CHIMNEY SWEEPING демонструють значну концептуальну близькість. Обидва постають як елаборації ширшої узагальненої метафори PSYCHOTHERAPY IS CLEANING, оскільки ґрунтуються на спільній ключовій проєктованій ознаці — звільненні від тягара через вербалізацію. Виокремлення їх як двох незалежних сценаріїв може штучно збільшувати кількість елементів класифікації. Якщо дисертантка наполягає на автономності цих сценаріїв, необхідно чітко диференціювати їхні проєктовані ознаки та докладно пояснити, чим саме CHIMNEY SWEEPING відрізняється від HOUSECLEANING на рівні метафоричних ролей і функцій, окрім історичної асоціації з психоаналітичною традицією за Фройдом.
3. Окремої уваги потребує аналіз девіації від типового варіанта сценарію PSYCHOTHERAPY IS CHIMNEY SWEEPING. У прозі І. Ялома терапевт переходить від конвенційної позиції до ролі коминяра. Така трансформація є виразною метафоричною девіацією, тому її необхідно окремо проаналізувати в підрозділі 3.2.2 як приклад зміни ролей у межах конвенційного сценарію.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Аналіз дисертаційної роботи й публікацій авторки дає підстави зробити висновок, що дисертаційна праця Шкорути Ірини Ігорівни «Психотерапевтичний дискурс в англomовній прозі Ірвіна Ялома: лінгвокогнітивний вимір» є ґрунтовним, завершеним і самостійним дослідженням, у якому відображена новаторська позиція дослідниці й отримані нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерство освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка, Шкорута Ірина Ігорівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
англійської філології Карпатського
національного університету імені
Василя Стефаника

Наталія ГОНТАРЕНКО